

Sproghistorisk videns gavnlige indflydelse på grundskoleforløbets sprogindlæringsundervisning

Baggrund og forskningsspørgsmål

Overraskende nok siges og skrives der ikke meget om, hvordan viden om sprogets historie kan gavne samfundet. Årsagen til dette er sandsynligvis, at der synes at være en generel tendens i samfundet til, at sådan viden anses for om ikke overflødig så i hvert fald yderst nichepræget og svært tilgængelig.

Af samme grund skeles der i de moderne sprogtilgængelsesmetoder kun i ringe grad til den mulighed, som en række studier udført af Marcia K. Henry (jf. f.eks. Henry 1988, 1993) peger på, nemlig at en basal viden om et givet sprogs historie kan have en positiv effekt også på ikke-lingvisters forståelse og beherskelse af dette sprog. Dette gælder især, hvis der er en stor grad af uoverensstemmelse mellem det skrevne og det talte sprog, og hvis disse uoverensstemmelser i det mindste til en vis grad forårsages af sproglige forandringsprocesser, der har fundet sted i det talte sprog, og som ikke gengives i skriftsproget, hvis overordnede ortografiske standard er blevet fastsat på et tidspunkt forud for disse processers aktive virkeperiode. Begge disse betingelser er i høj grad til stede for det danske sprogs vedkommende, jf. bl.a. de illustrative eksempler nævnt i Niels Davidsen-Nielsens kronik i Politiken den 16. oktober 2005 (Davidsen-Nielsen 2005).

Med dansk som mit udgangspunkt agter jeg derfor at belyse, om og i givet fald i hvor stor udstrækning en basal viden om sprogets historie kan have en gavnlig effekt på grundskoleforløbets sprogindlæringsundervisning, nærmere bestemt om og i givet fald i hvor stor udstrækning denne viden vil styrke læse- og skrivefærdighederne hos elever på 5.-6. klassetrin.

Netop denne aldersgruppe har jeg udvalgt af to grunde:

- Juul & Elbros (2004: 927-937) samt Juuls (2005) undersøgelser af graden af kognitiv forbindelse mellem grammatik og stavning hos elever på 4.-10. klassetrin indikerer, at netop omkring 4.-6. klassetrin begynder der at komme fokus på (grammatisk) konditionerede stavninger, selvom sådanne endnu langt fra mestres af eleverne på dette stadium.
- I Undervisningsministeriets forenklede Fælles Mål for Dansk sigtes der til, at eleverne efter 6. klasse på skrivesiden kan ”stave alle almindelige ord sikkert [og] har viden om bøjningssystemer og ords oprindelse” og på læsesiden kan ”læse ukendte ord ved umiddelbar genkendelse af de mest almindelige orddele [og] har viden om morfemer i danske ord”. Endelig vil den sproghistoriske indlæringsstrategi kunne bidrage direkte til, at eleverne ”kan kommunikere i enkle situationer med nordmænd og svenskere [og] ” har viden om ligheder og forskelle mellem dansk, norsk og svensk sprog”, og ikke mindst at de ”kan trække tråde fra et sprog til et andet [og] har viden om sprogets historie og sprogfamilier”.

Fremgangsmåde og tidsplan

Projektet skal løbe over en periode på i alt to år, startende i sommeren 2016. De klasser, som jeg ønsker at inddrage i min undersøgelse, er således dem, der går i 5. klasse i skoleåret 2016/2017 og i 6. klasse i skoleåret 2017/2018. En mere udførlig tidsplan med angivelse af den trinvis fremgangsmåde følger herunder.

1. halvår:

- *Produktion af undervisningsmateriale* – rettet mod dansklærerne selv såvel som mod eleverne – om det danske sprogs historie. Materialet skal være på et ganske basalt niveau, dvs. ikke så detaljeret, at det vil kræve flere års træning i sproghistoriske spidsfindigheder for, at modtagerne kan forstå det til fulde, men dog detaljeret nok til, at modtagerne gøres i stand til at genkende nogle generelle, historisk genererede regler og tendenser, der kan forklare en lang række af uoverensstemmelserne mellem det talte og det skrevne sprog og/eller en række enslydende (grammatiske) segmenter med forskellige funktioner i det danske sprog, herunder f.eks. *-er* (præsens) over for *-e* (infinitiv) ved verber, hvis stamme ender på *-r*, og *-ende* (præsens participium) over for *-ene* (bestemt form pluralis). Materialet tænkes udarbejdet i tæt samarbejde med et pædagogisk rådgivningspanel bestående af omtrent tre udvalgte lærere fra de involverede skoler, sådan at disses mangeårige undervisningserfaring kan inddrages, herunder navnlig deres vurdering af, hvilke medier og hvilke pædagogiske fremgangsmåder der vil være mest egnede til formålet. Præliminært foreslår jeg dog en kombination af noget kortfattet, trykt materiale i et lettilgængeligt sprog og en online undervisnings- og sproghistorieportal i stil med grammatikspillene på http://beta.visl.sdu.dk/games_gym.html og sprogspillet SNAK på <http://snakspillet.dk/>.
- *Indledende test af eleverne*. Inden eleverne skal introduceres for det udarbejdede undervisningsmateriale, vil jeg i samarbejde med lærerne teste elevernes nuværende forståelsesniveau af koblingen mellem lyd og skrift. Testen vil formodentlig bestå af en almindelig diktat, hvis ordmateriale er nøje udvalgt efter de sproghistoriske problemer, som undervisningsmaterialet vil berøre.

2.-3. halvår (samt muligvis slutningen af 1. og begyndelsen af 4. halvår):

- *Undervisning af eleverne med brug af det udarbejdede undervisningsmateriale*. Eleverne introduceres løbende for viden om det danske sprogs historie og udvikling gennem anvendelse af det udarbejdede, sproghistorisk fokuserede undervisningsmateriale.
- *Monitorering og justering*. Undervejs i undervisningsforløbet vil jeg i samarbejde med lærerne monitorere elevernes faglige progression med henblik på justering af undervisningsmaterialet om nødvendigt. Konkret forestiller jeg mig, at jeg midt i undervisnings- og forsøgsforløbet vil spørge de berørte lærere, hvordan de opfatter undervisningsmetodens effekt, og om de har forslag til forbedringer/ændringer. Lærerne kan evt. vælge at basere deres vurdering på diktater udført undervejs i forløbet, men det er ikke en absolut nødvendighed. Efter hver feedbackrunde vil jeg sætte mig sammen med de særligt udvalgte pædagogiske rådgivere for at foretage de eventuelt nødvendige justeringer.
- *Udgivelse af præliminære rapporter* i minimum to internationale Open Access-tidsskrifter.

4. halvår:

- *Afsluttende test af eleverne.* Jeg vil i samarbejde med lærerne teste eleverne igen med henblik på at undersøge, i hvor vid udstrækning denne introduktion har forbedret deres skriftsproglige færdigheder. For at kunne måle forskellen i effekt på traditionel og sproghistorievidensinddragende danskundervisning agter jeg parallelt at før- og efterteste en kontrolgruppe af jævnaldrende elever, som ikke introduceres for denne basale viden om det danske sprogs historie. Det ville i den forbindelse være at foretrække, hvis samme skole kunne stille med både en testklasse og en kontrolklasse, da jeg så vil kunne komme så tæt på at have samme generelle socioøkonomiske baggrund i de to grupper som overhovedet muligt, men det er ikke bydende nødvendigt.
- *Analyse af testresultaterne,* herunder sammenligning af resultaterne fra de to grupper.
- *Udgivelse af afsluttende rapporter/artikler* i et dansk tidsskrift samt et internationalt Open Access-tidsskrift.
- *Implementering.* Såfremt metoden som forventet viser sig at være gavnlig for elevernes skriftsproglige færdigheder, vil jeg i det tilbageværende halvår af den tiltænkte toårige projektperiode rette henvendelse til Undervisningsministeriet, med hvem jeg agter at drøfte muligheden for implementering af denne nye type undervisningsmateriale i større skala, idet implementering her skal forstås som oplysning om og udbredelse af metoden og materialet til folke- og privatskoler landet over.

Opgave	Kvartal		3	4	1	2	3	4	1	2
	16	16	17	17	17	17	17	18	18	
Udarbejdelse af undervisningsmateriale										
Møder med pæd./didaktisk panel (= lærere)										
Introduktion af lærere til dansk sproghistorie										
Kvantitative tests (diktat/staveprøve)										
Undervisning med indarbejdelse af sproghistorie										
Monitorering/justering (interview med lærere og panel) + udfærdigelse af midtvejsrapporter/artikler										
Kvantitative tests (diktat/staveprøve)										
Dataanalyse og udfærdigelse af artikler + rapport/ anbefaling (til UVM m.fl.)										

Konkret har jeg taget kontakt til og afventer nu svar fra skoleafdelingerne i femten kommuner og på to privatskoler om, hvorvidt (lærere ved) deres skoler kunne være interesserede i at indgå i et samarbejde om dette projekt. Indtil videre har især Københavns Kommune (Område Vanløse-Brønshøj) og Vejle Kommune vist interesse, men endnu er ingen endelige aftaler på plads.

Særligt omkring samarbejdet med lærerne og panelet af pædagogiske rådgivere

Selv er jeg sproghistoriker og er ikke specifikt trænet i pædagogisk-didaktiske forhold. Min tanke er derfor, at jeg blandt de lærere, hvis klasser berøres, vil udvælge ca. tre, der skal fungere som pædagogiske rådgivere i forbindelse med udarbejdelse af undervisningsmaterialet og testene.

I praksis skal opstartsdialogen med de berørte lærere foregå ved et møde på de inkluderede skoler og et fagligt opkvalificerende heldagsseminar på Københavns Universitet. For de udvalgte pædagogiske rådgivere vil der i opstartsfasen desuden være to fysiske møder på Københavns Universitet foruden et eller flere kortere videokonferencemøder om nødvendigt, og i justeringsfasen vil der være endnu ét møde på Københavns Universitet. Mit forskningsprojekt vil naturligvis dække alle rejseomkostninger og sørge for forplejning for de deltagende lærere, men lærernes egentlige løntimer dækkes ikke.

Sparring og internationalisering

For at sikre konstant tilførsel af relevante inputs ikke kun fra de pædagogisk rådgivende lærere men også fra andre forskere fra egne og tilgrænsende forskningsfelter vil jeg løbende sparre med to forskningsgrupper på Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, nemlig dem inden for sproghistorie (indoeuropæisk) og læse- og staveforskning (audiologopædi).

Derudover agter jeg med samme formål at gennemføre følgende internationaliserende aktiviteter, der dog ikke alle er planlagt i detaljer endnu:

- Deltagelse i minimum to konferencer i udlandet:
  - Conference of the Association for Language Awareness (Wien, 19.-22. juli 2016).
  - Endnu ikke defineret konference, gerne omkring august 2017 om muligt.
- Ophold af to ugers varighed f.eks. ved Marcia K. Henrys hjeminstitution (La Pointe, Wisconsin, USA; gerne omkring september 2017).
- Tilknytning af en internationalt sammensat videnskabelig evaluerings- og rådgivningskomité bestående af tre andre sproghistorikere med fokus på disciplinens anvendelighed for samfundet (to komitémøder: ét midtvejs ca. juni 2017 og ét afslutningsvis ca. april 2018).
- Organisering af en BeLaHis-konference om sproghistoriens anvendelighed for samfundet (lægges i tilknytning til komitémøde nr. 2 i april 2018, idet komitéens medlemmer tiltænkes rollen som keynote speakers).

Videre perspektiver

Såfremt sproghistorisk viden viser sig at være gavnlig også for ikke-sprogforskeres forståelse af det danske sprog, synes det oplagt på et senere tidspunkt at initiere videre studier af, om og i givet fald i hvor stor udstrækning en basal viden om sprogets historie kan have en gavnlig effekt på andetsprogsindlæring, dvs. om og i givet fald i hvor stor udstrækning sådan viden vil have en gavnlig effekt for studerende, der skal tilegne sig dansk som andetsprog. Særlig opmærksomhed bør i så fald rettes mod andetsprogsundervisningsklasser, hvis studerende som modersmål har et andet indoeuropæisk sprog, imellem hvilket og dansk der vil kunne foretages systematiske (dvs. lyd-for-lyd) sammenligninger.

Referencer

Daidsen-Nielsen, Niels. 2005. Stavning eller kaos. Kronik i *Politiken*, 16. oktober 2005. URL: <http://politiken.dk/debat/kroniken/ECE126384/stavning-eller-kaos/>.

Faglige Fælles Mål: Dansk. URL: <http://www.emu.dk/omraade/gsk-1%C3%A6rer/ffm/dansk>.

Henry, Marcia K. 1988. Beyond Phonics: Integrated Decoding and Spelling Instruction Based on Word Origin and Structure. *Annals of Dyslexia* 38, pp. 258-275.

Henry, Marcia K. 1993. Morphological structure: Latin and Greek roots and affixes as upper grade code strategies. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal* 5, pp. 227-241.

Juul, Holger. 2005. Grammatical awareness and the spelling of inflectional morphemes in Danish. *International Journal of Applied Linguistics* 15(1), pp. 87-112.

Juul, Holger & Elbro, Carsten. 2004. The links between grammar and spelling: A cognitive hurdle in deep orthographies? *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal* 17, pp. 915-942.